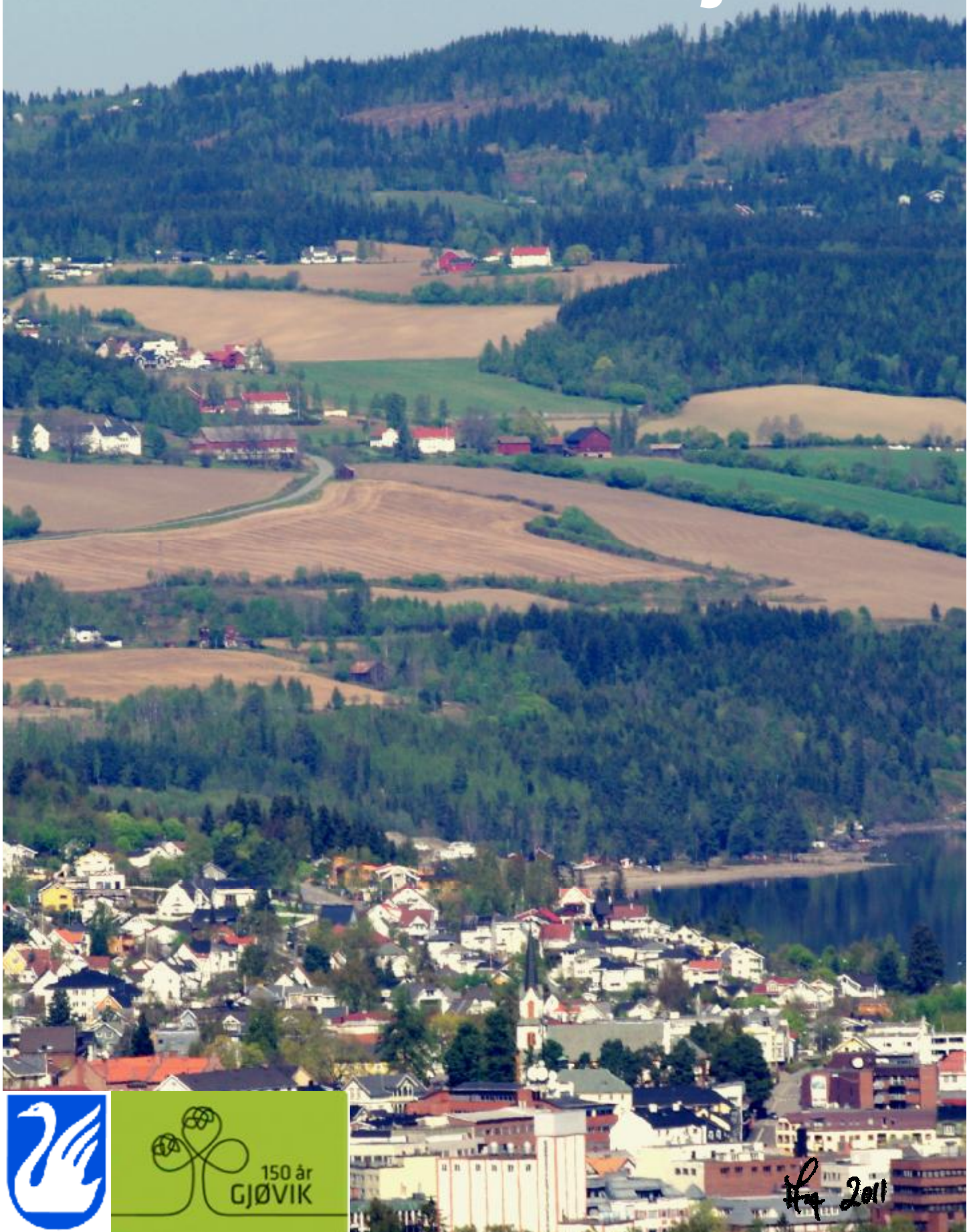

Landbruket i Gjøvik

Hq 2011

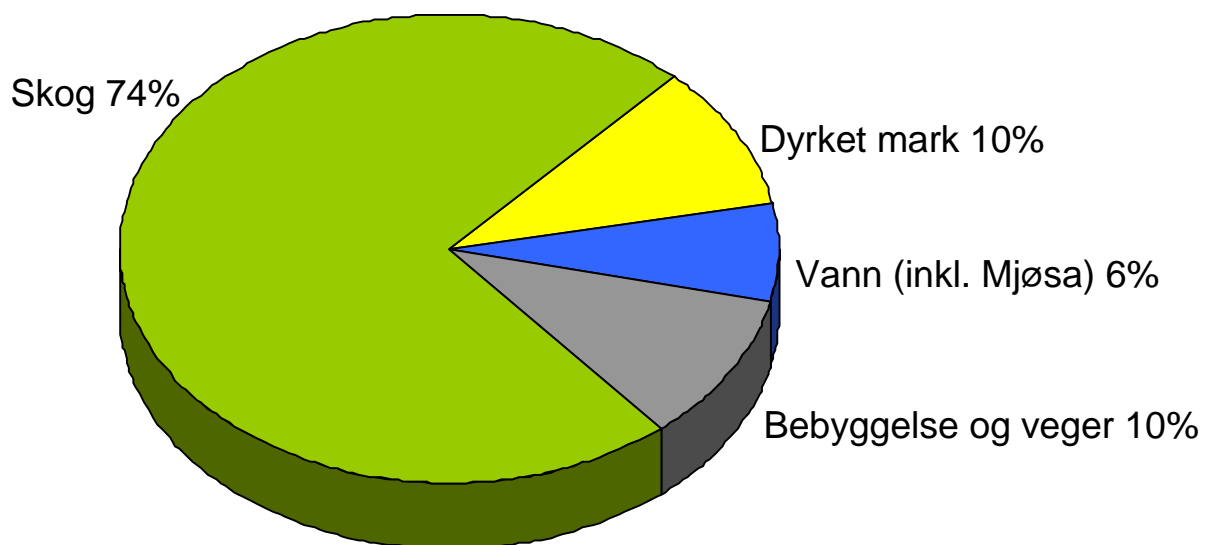
Naturgitte betingelser i Gjøvik kommune

Gjøvik kommune har et totalareal på 672 000 dekar. Det meste av fjellgrunnen i kommunen består av lagdelte avsetningsbergarter og noen omvandlingsbergarter (gneis). Forkastninger i jordskorpa og isbreens påvirkning gjennom transport av blokker av stein, sand og grus i smeltevannet, har i store trekk formet terrenget slik det er i dag. Da isen smeltet, ble løsmassene liggende i varierende tykkelse over berggrunnen. Det kalkrike fjellet i Biri og de bløte skiferområdene i Vardal og Snertingdal, er årsaken til at noen områder har bedre kvalitet på jordsmonnet enn ellers. I de høgereliggende strøkene hvor jorda for det meste er blitt til som følge av forvitring av grunnfjellet, og hvor utvaskingen av jordsmonnet har vært kraftig, er det for det meste skog i dag. Der hvor jordlaget i tillegg er ganske tynt, som på Vardalsåsen og deler av Biri- og Snertingdalsåsen, er det i dag større områder med myrer, vann og lite produktiv skog.

Topografien i Gjøvik kommune består i hovedsak av tre øst/vest-gående dalfører med åspartier i mellom. Disse samles i et flatere terreng ned mot Mjøsa i øst. Bysentrumet ligger i det sør-østre hjørnet i kommunen. I hvert dalføre renner elvene; Vismunda i Biri, Stokkelva i Snertingdal og Vesleelva i Vardal (munner ut i Hunnselva før bysentrum).

Landbruksarealene er gjerne konsentrert på "solsiden", og skogen på "skyggesiden". Gjøvik er en av de største jord- og skogbrukskommunene i Oppland.

Arealoversikt

Jordbruket

Antall gårdbrukere som søkte om produksjonstilskudd i Oppland pr 20. august 2010 var 5100. 305 av disse, ca. 6%, hører hjemme i Gjøvik kommune, og de driver 7% av totalarealet i fylket.

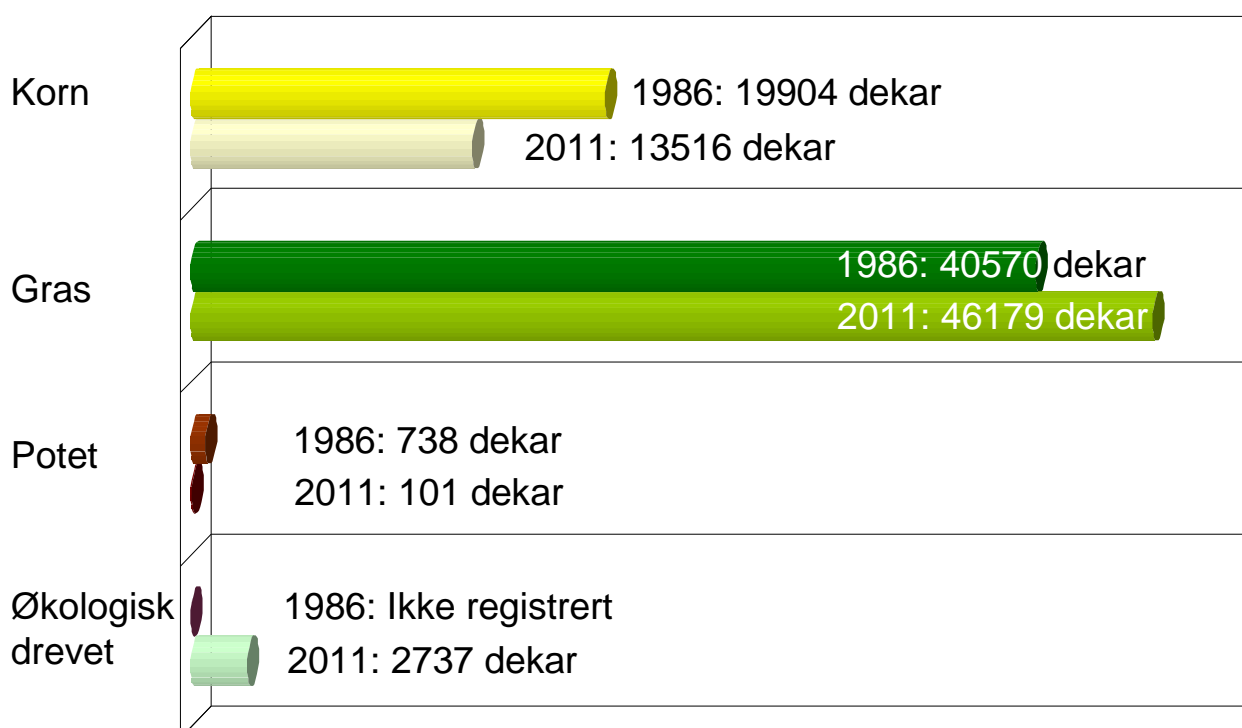
Gjennomsnittsarealet for hver søker i Gjøvik kommune er 224 dekar i dag, mot 97 dekar i 1986. Arealet i bruk har økt fra 1986 til i dag, hva jorda blir brukt til og av hvor mange, er vesentlig endret.

Produksjonen av ettårige vekster som grønnsaker, poteter og korn er redusert fra 1986 til i dag, mens grasproduksjonen har økt. Dette har sammenheng med lavere kornpriser og at færre driver sin egen jord.

Den som leier, har i større utstrekning grasproduksjon på leiearealene, og som et ledd i tilpassingen til krav om at alle dyr skal få være ute, blir mer av jordene "hjemme" brukt til beiter. Antall bruk med kun planteproduksjon er redusert mer enn de med husdyr. Husdyrholdet har også endret seg (se oversikt neste side).

Noen av gårdbrukerne har startet opp med tilleggsnæring ved siden av tradisjonell drift på gården. Dette består da gjerne i at de fungerer som besøksgårder, og et allsidig dyrehold er et ledd i å engasjere besøkende, uansett om de er demente, gamle, tidligere rusavhengige, psykisk syke, eller aktive barn. "Inn på tunet" er et nytt begrep som har kommet for å bli.

Areal fordelt på hovedvekster i 1986/2011

Husdyrhold

Av husdyr finnes det følgende i Gjøvik:

		1986	2011
KU	Mjølkekuer	2650	1800
	Ungdyr	4750	5350
	Ammekuer	Ikke reg.	900
HEST		130	400
GRIS	Purker	730	420
	Slaktegris	5000	4000
SAU	Vinterfora sauer	4650	6000
	Voksne + lam på beite	12000	16000
FJØRFE	Høner (eggproduksjon)	10650	2200
	Kalkun	Ikke reg.	20000
PELSDYR	Voksne (hver får ca 5 valper i året)	4000	3100

Husdyrholdet står fortsatt meget sterkt i Gjøvik, selv om antall gårdbrukere er kraftig redusert, som i resten av landet.

Antall bruk med dyr har gått ned fra ca 420 i 1986 til ca 220 i 2011, derimot er det flere dyr pr bonde.

Antall melkekyr er redusert med 33% fra 1986 til i dag, mens kjøttfe har kommet inn som en ny produksjon etter hvert som kjøttforbruket har økt og melkeforbruket har gått ned.

Antall sauer har økt mye, blant annet som en følge av omlegging fra intensiv melkeproduksjon, og utnyttelse av de rike utmarksbeitene i kommunen.

Griseproduksjonen er redusert til 75% av nivået i 1986, og høneholdet er redusert til under 20% av det det var i 1986.

Hest har økt relativt mye, både til hobby og profesjon.

Produksjon og forbruk

Hva produseres i Gjøvik nå i forhold til for 25 år siden, og hva betyr det i forhold til det vi i gjennomsnitt forbruker i løpet av et år?

Vi har innhentet tall fra statistisk sentralbyrå og brukt rapporten "Utviklingen i norsk kosthold" fra Helsedirektoratet som informasjonsgrunnlag.

Gjøvik	1986	2011	% endring fra 1986-2011	Produsert pr innbygger	Forbruk pr innbygger
Melk	13 440 000	11 000 000	-18	380	323
Kjøtt	1 100 000	1 250 000	14	43	78
Egg	155 000	37 000	-76	1	12
Poteter	520 000	200 000	-62	7	58
Jordbær	130 000	120 000	-8	4	7

Tabellen viser at med unntak av kjøttproduksjonen, er produksjonen av alle varegrupper redusert fra 1986.

Likevel blir det i Gjøvik kommune produsert mer enn nok melk til å dekke forbruk av drikkemelk og produksjon av yoghurt, rømme, fløte og ost for kommunens innbyggere. For de øvrige varegrupper "importerer" vi varer for å dekke forbruket.

Dette er samme situasjon som for 25 år siden, men i forhold til da, spiser vi nå mye mer kjøtt, frukt, bær og grønnsaker, og mindre melkeprodukter og potetprodukter.

Forbruk av drikkemelk og fersk potet er omtrent halvert siden 1986, men på grunn av økt bruk av melkeprodukter (ost, tørrmelk o.l.) og behandlede potetprodukter (potetgull, pommes frites, potetmel) er reduksjonen i forbruk totalt sett mindre drastisk for produksjonene.

Kornet som produseres i kommunen, blir stort sett brukt til for, men i gunstige år blir hvete brukt til matmel.

Forbruket av mel (matkorn, ris, mais, import og norskprodusert) er omtrent 87 kg/innbygger pr. år, og det er økende.

Priser på landbruksvarer

- utviklingstrekk fra 1986 til 2011

Tallene er gjennomsnitt for hele landet, hentet fra ulike databaser og er ikke spesifikke for Gjøvik kommune.

Priser til bonde:	1986	1986 til 2011*	2011	% Endring
Korn	2,60	5,12	2,19	-59
Potet	1,94	3,82	2,74	-28
Egg	13,42	26,42	15,23	-42
Oksekjøtt	26,87	52,91	47,57	-10
Lam	28,87	56,85	37,66	-34
Sau	28,87	56,85	15,63	-73
Gris	25,48	50,17	27,78	-45
Melk	2,50	4,92	4,20	-15
Butikkpris melk	5,30	10,44	14,40	38
Kroneverdi	1000	1969	1969	0

*= Pris i 1986 regnet med 97% prisstigning til "teoretisk pris" i 2011 (Konsumprisindeks).

Konsumprisindeksen har utviklet seg slik at 1000 kr i 1986 tilsvarer 1969 kr i mars 2011. Dette gir en gjennomsnittlig prisøkning i perioden på 97 %. Ingen landbruksvarer har fulgt utviklingen til prisindeksen i betaling til bonden.

Selv uten å korrigere for prisindeks, har prisene på korn til bonden gått ned i kroneverdi fra 1986 til i dag. Prissystemet har i tillegg blitt mer komplisert, med trekk eller tillegg for vann-% og andre kvalitetskriterier som proteininnhold og sammensetning.

Potet, egg, melk og kjøtt har gått opp noen kroner/kg i betaling til bonden, mest økning har oksekjøtt hatt, som ligger bare 10% under estimert kroneverdi med 97% prisstigning fra produsentpris i 1986.

Prissystemet for kjøtt har også blitt mer komplisert, med trekk eller tillegg ut fra standardvekter og fettprosent på det som blir levert.

Sau og gris har hatt minst positiv utvikling på pris. Fjørfe kjøtt er en "ny" produksjon, og vi har ikke sammenligningstall fra 1986 på denne.

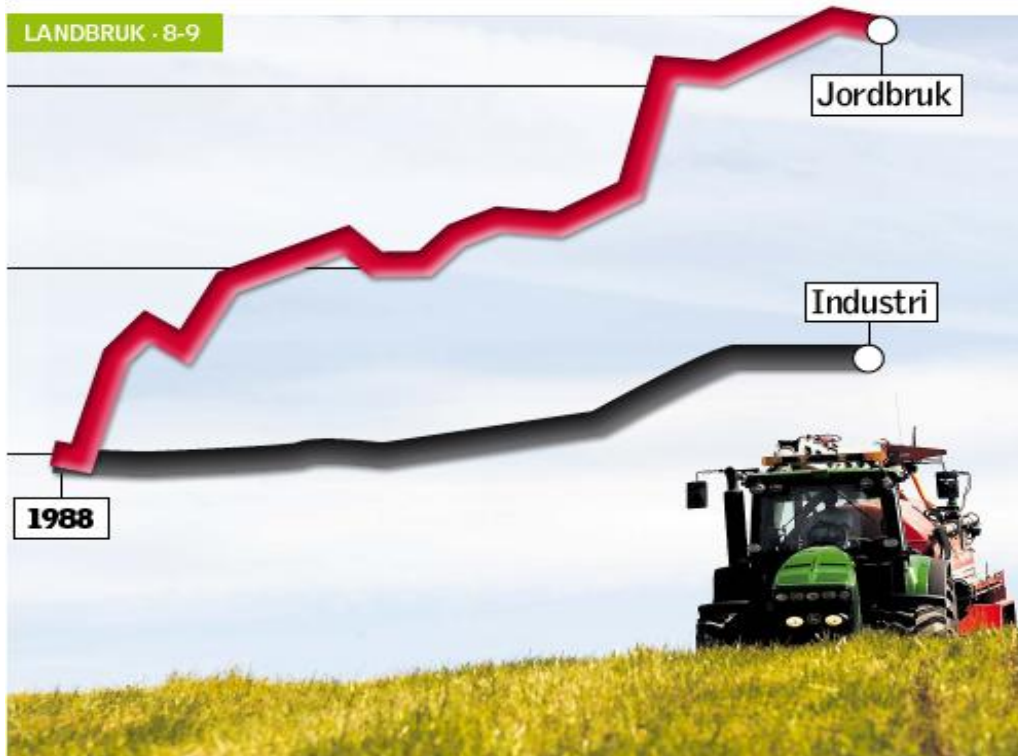
Tabellen viser at prisutviklingen på melk i butikk har økt med 38%, mens bonden ikke har fått indeksregulert sin betaling for melken.

En gjennomsnittlig familie bruker i dag ca 12% av sitt totalforbruk på mat og 15% på kultur, mot omtrent 17% og 9% i 1986. Bolig utgjør en stadig større del av totalforbruket (nå 31%), transport og "annet" minsker.

Det er vanlig å sammenligne en "standard" matvarekurv mellom både ulike butikkjeder og ulike land, og den norske matkurven er nå tredje billigst i Europa, med tanke på hvor lenge vi må arbeide for å betale den.

Faksimile fra Nationen 9.februar 2011

Slår industrien på produktivitet

Hver bonde produserer dobbelt så mye mat per time som for 20 år siden, viser tall fra Norsk institutt for landbruks-

forskning og Statistisk Sentralbyrå. Produksjonsøkningen er om lag 50 prosent høyere enn i industrien.

Til sammenligning med industrien, har bøndene doblet sin produktivitet de siste 20 årene. Det har vært en formidabel investering i driftsbygninger for å tilpasse driftsapparatet til en mer effektiv produksjon, bonden arbeider færre timer i 2011 enn i 1986, og har større produksjon per time.

Driftsoverskuddet i 1986 (1986-kroner regnet om til 2011-kroner) og i 2011 er akkurat like stort.

Det vil si at driftsoverskuddet har fulgt konsumprisindeksen.

Nettoinntekten per familie har økt mye, men i forhold til i 1986, kommer nå inntekten oftere via at minst en arbeidsinntekt kommer utenfra gården.

Skogbruk

<i>Eiere</i>	<i>Totalareal dekar</i>	<i>Produktivt areal i dekar</i>	<i>% av produktivt areal</i>
Stat og kommune	25 000	20 000	5
Privatskogene	465 000	410 000	95
Sum	490 000	430 000	100

Skogarealene i Gjøvik

Gjøvik er av Opplands største skogkommuner, men skogen er fordelt på nærmere 1000 eiere. Gjennomsnittseiendommen i Gjøvik er dermed ikke større enn ca. 500 dekar. I en slik skog produseres det ca. 200 kubikkmeter tømmer pr. år. Om dette hogges, kan det gi eieren en netto på ca. 35 000 kroner. Dette betyr at svært få eiere har skogen som sin eneste inntektskilde.

Årlig tilvekst og produksjon

Skogen i kommunen produserer årlig ca. 160 000 kubikkmeter tømmer. Årlig hogges det mellom 85 000 og 130 000 kubikkmeter til salg og foredling. I tillegg kommer vedhogsten og virke til husbehov. For å få en anelse om hvor mye tømmer dette er, kan vi tenke oss alt tømmeret lastet opp på tømmerbiler. En vanlig årshogst i Gjøvik vil da fylle 2600 tømmerbiler, og om vi plasserer disse etter hverandre vil det blir en lang rekke fra Gjøvik til Øyer.

Skogen i klimasammenheng

Fotosyntesen er "motoren" i produksjon av planter, skog inkludert. Med sollys, CO₂ fra lufta, vann og næringsstoffer bygger skogen opp store mengder trefiber eller tømmer.

Den årlige tilveksten i Gjøvik binder ca. 120 000 tonn CO₂ hvert år. Dette tilsvarer utslippet fra ca. 40 000 personbiler. I Gjøvik antas det at det finnes ca. 13 000 personbiler.

Hva tømmeret brukes til

Tømmeret brukes ikke bare til bygningsmaterialer, noe går til produksjon av papir og kartong, noe til bygningsplater, og noe til energi i form av fyringsflis og ved. Juletre, bar til kranser, trekull til grilling og tretjære hentes også fra skogen.

Kompetanse og foredling av tømmer

Skogbrukets Kursinstitutt på Honne og Biri planteskole er to viktige leverandører av kompetanse og varer langt ut over behovet i Gjøvik.

Det er to store bedrifter som foredler tømmer i Gjøvik. Mjøsbruket, som ligger i Biri, har kapasitet til å skjære ca. 160 000 m³ tømmer pr. år.

Hunton Bruk kjøper en god del "mindreverdig" virke til sin plateproduksjon.

Det finnes også noen mindre gardssager som skjærer tømmer til privat bruk. Hoveddelen av massevirket (slipen) fraktes ut av kommunen for videreforedling.

Skogen som levested for planter og dyr

Skogen er ikke bare de tømmertrærne som vi så lett får øye på.

Selv om grana er dominerende finnes det en mengde andre arter som har sitt levested i skogen.

Gjennom miljøregistreringer og kartlegginger er det avmerket områder som er viktige for mange arter. Det finnes også områder i Gjøvik som er fredet etter lov om Naturvern, og som har status som naturreservat.

Som eksempel kan nevnes Svenesvollene naturreservat i Biri og Øytjernet naturreservat i Vardal.

Elgen er den mest dominerende viltarten i Gjøvik. For tiden er den ganske tallrik. I tillegg er det en betydelig rådyrstamme. Blant mindre viltarter dominerer skogshønsene (storfugl og orrfugl), hare, grevling og rødrev.

Skogen til fritidsbruk

Mange mennesker tilbringer mye av fritida i skogen. Det kan være til tur, trim, bærplukking, soppsanking, fotografering og til jakt og fiske. Skogarealene er også arena for flere mil med skiløyper.

Ca. 600 personer er registrert som jegere innen kommunen. Den viktigste viltressursen er elgen. Under jakten felles det 190–250 dyr hvert år. Førstehåndsverdien av kjøttet ligger på ca. 2 millioner kroner.

Skogbruksloven pålegger skogeierne å ta hensyn til skogen som rekreasjonskilde for befolkningen og som leveområde for andre arter. Spesielle naturkvaliteter er også beskyttet gjennom Naturmangfoldsloven. Friluftsløvsloven gir befolkningen rett til å ferdes i utmarka året rundt, under visse forutsetninger. Det skal blant annet tas hensyn til beitedyr, gjerder, plantefelt og annet som kan skades ved uvetting bruk.

Husk at det er ikke lov å bryte bar av trærne.

Er avløseryrket noe for deg?

Liker du å ...

- arbeide med dyr?
- arbeide i et ansvarsfullt og lærerikt yrke?
- bruke kroppen din?
- arbeide selvstendig?
- være med å produsere mat?
- ha variert arbeid?
- arbeide i friluft, og i pakt med naturen?
- få nyttig praksis for videre utdanning?

Hva er en avløser?

En avløser tar over arbeidet på en gård slik at bondefamilien kan få ferie og fritid, eller hjelp når de er syke.

Avløseren får etter god opplæring ansvaret for det daglige stellet på gården.

Hvem kan bli avløser?

Alle som har fylt 16 år, gutter og jenter, kan bli avløser.

Ved ansettelse blir det lagt vekt på at avløseren er ansvarsbevisst og har nødvendig kunnskap til å kunne stelle dyr.

Hvordan blir du avløser?

Ta kontakt med ditt lokale avløserlag eller ta direkte kontakt med en bonde du kjenner. Avløserlaget og bonden vil hjelpe deg med opplæring.

Gjøvik Avløserlag

har over 300 avløsere på sine lønnslister, men det er stadig behov for flere. Du finner oss på Gjøvik Rådhus, www.leihjelp.no, eller på Facebook.

Lokale kurs blir arrangert ved behov!

Syssetting

Direkte syssetting i landbruket

På bakgrunn av dyretall og timeforbruk basert på normer kan syssettingen beregnes ganske nøyaktig. Antall bønder som har jordbruk som eneste arbeidsplass er redusert mye de siste 25 åra.

Dette har sammenheng med at det kreves store enheter for å kunne gi en normal lønnsinntekt og at antallet bruksenheter har blitt færre på grunn av rasjonalisering.

Vi regner at syssettingen i 2011 er som følger: (1986 i parentes)

Husdyrproduksjon	325 årsverk	(546)
Planteproduksjon	35 årsverk	(64)
Skogproduksjon	60 årsverk	(120)
Sum for landbruket i Gjøvik	430 årsverk	(730)

Ringvirkninger av syssettingen

Landbruket i Gjøvik utgjør altså en syssetting på ca 430 årsverk. Dette gir grunnlag for en lang rekke arbeidsplasser i industri, handel og servicenæringer.

Landbruket produserer råvarer for en stor og viktig foredlingsindustri som bearbeider og omsetter produktene. Bonden har behov for en lang rekke driftsmidler i produksjonen og dette skaper arbeidsplasser både i fabrikasjon og omsetning.

Landbruket gir grunnlag for en betydelig maskinindustri og maskinomsetning samt verkstedsarbeidsplasser for vedlikehold og reparasjoner av maskinene. Mange håndverkere og maskinentreprenører er engasjert i nyanlegg og vedlikehold av bygninger, veger mv.

Transport til og fra landbruket er den viktigste delen av transportnæringen i Norge og gir levebrød til svært mange.

I tillegg kommer offentlig og privat tjenesteyting til landbruket. Her kan nevnes rådgivingstjenesten, landbruksutdanning, bank, forsikring mv.

De sysselsatte i landbruket er også brukere av ulike servicetilbud innenfor handel, privat næringsvirksomhet og offentlig forvaltning på linje med andre grupper i samfunnet.

Alt i alt regner forskere med at et årsverk i landbruket gir grunnlag for ca 2,1 nye årsverk i tilknyttet virksomhet. For Gjøvik vil dette si at landbruket skaper ca 900 arbeidsplasser i tillegg til de 430 næringsdrivende. Ikke alle disse ligger i vår kommune, men vi regner med at den indirekte syssettingen utgjør ca 470 årsverk i Gjøvik kommune. Herav også ca 50 årsverk innleid avløserhjelp ved ferie og fritid og sykdomsavløsning.

Alt i alt gir landbruket grunnlag for ca 1330 årsverk av totalt 14500 årsverk i Gjøvik (9%).

Vi støtter landbruket i Gjøvik:

DnB NOR

Valle videregående skole

Denne brosjyren er utarbeidet av Gjøvik kommunes landbruksforvaltning i forbindelse med by-jubileet 2011 og er distribuert til samtlige husstander i kommunen.

Det er lagt vekt på å gi en objektiv framstilling av primærnæringa og en del særtrekk ved sysselsetting og prisfastsettelse.

Hei 2010

Bildet er fra Haug gård i Vardal